

BAŁAMUT.

BONAWENTURA HAŁASOWICZ, CZYLI MAŁ-
ŻONEK JAKIEGO NIE BARDZO ŻYCZYĆ
MOŻNA. —

Powieść Historyczna

z XVIII WIEKU.

I.

Roku 1792, Lutego 22, w poniedziałek, wstąpił w święty stan małżeński Jegomość Pan Bonawentura Hałasowicz, Rotmistrz, z Panną Joanną Z. . . Marszałkowniczną Powiatu . . . ckiego. Wesele odprawiło się huczne; przy wieczerzy cukrowej wina było dostatek; tańcowano i bawiono się bardzo wesoło. Panna młoda tylko, miała czoło, jak chmurami zasunięte niebo, i kiedyniekiedy, jak rosa poranna, ła błyszczała w jej błękitnem oku. Obecna na tém weselu, stara Podczaszyna R., już to z kabały kartowej, już z odwiecznych praw feralizmu, wróżyła że nie będzie pomyślności w tém stadle: bo, w kabale, wypadały najwięcej pikowe dziesiątki, szóstk i t. d. i ślub brano w poniedziałek, dzień najferalniejszy ze wszystkich. Drugą osobą, zastanawiającą się nad związkiem Państwa Hałasowiczów, tamże na weselu, był kapitan C. . . Choć rzecz uważał z innego stanowiska, ale się zgodził z Podczaszyną we wnioskowaniu. Zauważył bowiem iż P. Bonawentura Hałasowicz, *ad praesens* pan młody, głowę miał w odwrotnym stosunku do ogromnego brzucha; dobrze ciągnął róm i wódeczkę i tworzył sobą wielki kontrast z Panną Joanną, terazniejszą Hałasowiczową, swoją żoną, kobietą delikatną i pięknie wychowaną. Młodzież znajdująca się na weselu, także poczyniła swoje uwagi, na zasadzie których we wróżbie z Podczaszyną się zgodziła. *Primo*: Pan Rotmistrz Hałasowicz, w dzień samego wesela, poczynał już straszliwie marszczyć brwi i wywracać oczy, skoro jego żona słówko w tańcu przemówiła do młodego jakiego mężczyzny, albo przyjęła najmniejszą grzeczność, chociażby ta grzeczność była

tylko należną jej płci i nie w sobie nie miała, coby mogło wzbudzić zazdrość męża. *Secundo*: Pan Bonawentura, człowiek już w wieku i z swoim ogromnym brzuchem, — który się zdawał należeć do niego tyle, ile przydatek do kuryera Litewskiego . . . obszerniejszy od samego Kuryera, — Pan Bonawentura mówię z przydatkiem ważył 455 funtów, co powtórna stanowiło sprzeczność z cienką, wysmukłą i elegancką kibicią jego żony. Z drugiego tego postrzeżenia, niektórzy z młodzieży, znający nauki przyrodzone, na zasadzie ogólnych prawideł fizycznych, ruchu i ciężenia, nic dobrego nie rokowali dla P. Hałasowiczowej,

II.

We trzy lata po weselu, pan Bonawentura jeszcze bardziej roztluszciał: skura tak mu się napięła, iż wyrównała na ciele wszystkie wypukłości i wklęsłości; nos wrósł w policzki, tak, że nader pilnych trzeba było śledzeń żeby go dla utarcia znaleźć. Brzuch zaś tak się wydał i rozszerzył, że, widząc pana Bonawenturę idącego, pomyśliłbyś, że to jeden tylko brzuch sztuczny, dźwigający się za pomocą ukrytego mechanizmu.

S taką to tuszą, nasz Hałasowicz siedział raz na miękkiej sofie, w drugiej połowie domu, która się całkiem oddzielała od pokojów żony, dzieci i gościnnych; siedział w gronie swoich przyjaciół *od serca*: Ex Sekretarza sądu Niższego Pawła Pietrowicza ***, ex Assesora L., Assesora M. i Ekonomowej N. Hershko, kupiec, znający jeszcze z dzieciństwa Hałasowiczową, siedział poniżej. Pomiędzy niemi toczyła się następująca rozmowa:

HAŁASOWICZ. Panie mój, głowa coś mi ciąży, namyśliło się, nakłopotociło się. Pani Ekonomowa daj waspani nam wódki. . . Ja wprzod wypiję do was (pije. . . Po nim piją wszyscy jeden za drugim: «zdrowie pana Rotmistrza Hałasowicza!»)

HERSZKO. Panowie tu pijecie co wieczora, i Bóg wie od jakiego casu, a Jmość ciągle płace, że Pan pijes z tymi Panami? . . . . .

HAŁA. Niech sobie płacze; baba ta mocno mi się już naprzykrzyła: wmawiając i sama i prosząc przyjaciół, którzyby mi wmawiali żeby ja nie pił, żeby

piłnował gospodarki, że mam dzieci. Ale co jej do tego? Niech patrzy siebie i swęgo nosa. Gospodarka u mnie, idzie dobrze; mój Jakób, jej mąż (wskazując na Ekonomowę) sprawny i chwat; był u mnie łózkami, kiedym służył w konnopolcach. Ekonomowo, jeszcze wódki! . . . .

Ex Ass. L. Nie daleko Elekcyja, ja się oddaję łasce Pańskiej.

HAŁA. A co ja tobie zlecił, żeby ty śledził za moją żoną, mieszkając tu u mnie, czy nie ma u niej gachow, jak Ekonomowa podejrywa? jakżeż ty to sprawił? Mnie się zdaje że ten libertyn wásaty, Mysliński. . . .

Ex SEKRETARZ. Tak Panie; treba znać że Pan Rotmistr co powie jak oderźnie! —

Ass. M. To nasza głowa pierwsza w Powiecie.

Ex Ass. L. A mnie się zdaje, że, Jmości wpadł w oko ten wysoki, z brodawką na nosie, Kartowicz, albo ten blondyn Próźniakowski. —

EKONO. Co wasan pleciesz? nie nie wiesz i nie uważasz. Juściż tak jest jak Jegomości Dobrodziej sam powiedział.

HERSKO. Aj wej, a jak ja wiem i znam, że Jmość w domu swoim wszystkim rada, ale żeby co złego myśliła, chowaj panie Boże. Pani taka dobra, i z dzieciństwa bohomołewna!

Tu wszyscy krzyknęli na Herszka; Hałasowicz wpada w gniew, wypęda żyda i znowu piją.

III.

Po niejakiem czasie, donosi Ekonomowa, że Pani otrzymała list, niewiadomo skąd, z pakiem innych papierów; więc pewno od bruneta z wásami. Było to wieczorem, w miesiącu Lipcu; wszyscy się przyjaciele Hałasowicza znajdowali razem, i wszyscy już byli dobrze ponsowi; a pot, po ich wytartych czołach, spływając kroplami, spadał do szklanek i mieszał się z ulubionym ich nektarem. Zaraz powstaje szum, niezrozumiałe bełkotanie, alias konferencya. Na radzie przeważyło zdanie Ex Sekretarza, który ciągle powtarzał: «treba zrobić obysk.» Wpadają więc do pokojów Jmości; znajdują ją czytającą książkę; Hałasowicz wyrwa xsiążkę i, w zapędzie gniewu, zamierzał jeszcze większe uczynić grubijaństwo: ale Hałasowiczowa wybiegła do ogrodu i tam się skryła. Tymczasem przyjaciele drabują skrzynki, komody, toaletki; wybierają z nich rozmaite szpargały; . . Dowcipna Ekonomowa wyciąga nakoniec i ten list i ten pak papierów, które Jmość niedawno otrzymała. W tryumfie niosą na drugą połowę domu, do sali obrad, zdobyte na nieprzyjacielu lu-

py. Rozbierają naprzód po jednym wszystkie szpargały: były to albo formy staników, rękawów, damskich strojów, albo nóty muzyczne, albo rysunki. Dobrali się z porządku i do listu. Trzeba czytać: pan Bonawentura, znalazł charakter dla siebie nazbyt nieczytelny; Paweł Pietrowicz nie umiał po polsku. Ekonomowa sylabizowała tylko na swoim ołtarzyku niektóre modlitewki; spadł więc ciężar na Ex Assesora L. Pan ex Assesor długo silił się, bękał, łajany był przez Hałasowicza, że czytać nie umie; jednak wyczytał go wreszcie. Było to pismo od sąsiadki, z dołączeniem rozmaitych przepisów: jak robić nalewki, smażyć konfitury i t. d. —

VI.

Słuchaj Hryhory! ciężko ty odpowiesz przed Panem Bogiem, mówił stary sługa, Hałasowicza, Pawluczek, do drugiego, siedzącego z nim za stołem, na folwarku.

HRYHORY. A za co?

PAWL. Co ty ciągle pleciesz Jegomości na Jmość? wszakżeś nie nigdy nie widział! Na cóż darmo wystrzępiać gębę? Jegomość wpada w gniew, łaje Jmość, która nie raz musi się skrywać: a toby i wybił. Pani nasza wszędzie osławiona; a wszak ci to grzech śmiertelny, przyczyniać się do czernienia cudzej sławy?

HRY. Co ty stary gdérasz? A mnie co do Jmości-nej sławy. Pan mnie za każde doniesienie płaci. Zdaje się nawet chcieć koniecznie, żeby mu coś podobnego na Panię prawiono. Skoro się wymówisz niewiadomością, zaraz krzyczy: «coż ty ślepy łajdaku; wszakże jeździsz z Jmością, nie już nic niewidziałeś!»

PAWL. Dla czegoż ja zawsze odpowiadam że nie wiem i nie nie widziałem? Zrazu i na mnie krzyczał, a teraz dał mi pokój i nigdy się już mię nie pyta. —

HRY. A, ty już stary. tak dobrze ci tak; a młodemu człowiekowi chce się pohulać; bez pieniędzy jakie hulanie? a za takie nowiny pewny grosz od Pana. Cóż mnie szkodzi powiedzieć: że Jmość szepiała z Kartowiczem; zem dostrzegł jak ścisnęła za rękę Pana Walentego; że będąc u Marszałków, zaszła, sama jedna z P. Jgnacym, w gęste szpalery ogrodu . . . chociaż nic tego nie widziałem. Kiedy może gadać i zmyślać Ekonomowa, Pawłuszka, (Ex Sekretarz), Karczmarz któremu kazano i pisma łowić do Jmości, za cóż nie wolno Hrehoremu?

PAWL. Och ta Ekonomowa wszystkiemu przyczyną; choć Pan nasz z natury podejrzliwy, ale do dwóch

lat żyli dobrze. Dopiero ta Ekonomowa, z komornikiem, co tu przed rokiem mierzył ziemię, Panu nagadali. Ot i lichy, i zginęła spokojność, a teraz i ty jeszcze pleciesz? mnie bardzo żal biednej Jmości. Przypominam, na swoim weselu smutną była i za Pana iść wcale się jej nie chciało, ale ją stara Jmość, Mamunia, gwałtem do tego zmusiła.

V.

Dnia jednego karczmarz i inni ludzie Hałasowicza, wleką jakiegoś człowieka z karczmy. Pan Bonawentura był z Ekonomową; nie zapomniał jednak pokrzepić się według zwyczaju: lecz tylko do stanu wahania się, nie zaś doskonałego uraczenia t. j. chodzenia rakiem po ziemi. — Co za człowiek? krzyknął Hałasowicz — KARCZMARZ. Z listem Panie do Jmości od kawalera. — HAE. Ach ty łajdaku, jak śmiesz listy nosić do mojej żony? — CZŁO: Panie jam się śmiał tylko, to nie list, to tak sobie papier. — HAE. Jak to, a toż i w kopercie? i nie łamiąc głowy nad rozumowaniem, w policzek, za włosy . . . potem krzyknął pod arest!.. — Spełniono rozkaz. . . Po chwili roztropna Ekonomowa, trafną podała uwagę, z uszanowaniem Hałasowiczowi, że trzeba rozpoznać *lice przestępstwa*, to jest list przeczytać; wziął się więc do pracy Pan Bonawentura, ale mu się zrobiło zielono w oczach; odłożył więc do przyjazdu którego z przyjaciół. — Nazajutrz przybywa Paweł Pietrowicz, *nota bene* trzeźwy, i na szczęście ten list, jakoby od kochanka, pisany był po rosyjsku; wydecyfrował więc, że to jakiś raport z Sądu niższego, jeszcze za bytności w nim Pawła Pietr. bo i połowa jego podpisu tam się znajdowała; ale wyrżnięty w kształcie cholewy. . . Przeprowadzają dla wyłumaczenia się aresztanta. . . Okazało się że to szewc niedaleko mieszkający, który, zasłyszawszy, że Jegomość Pan Rotmistrz nagradza za łowienie pism do Jmości, chcąc pożartować, powiedział przed karczmarzem i innymi, że ma pismo do ich Pani od jednego młodego kawalera; ale, jeżeli Pan Rotmistrz jego wynagrodzi, gotów mu jest list ten oddać, — i pokazał kopertę, w której chował formy butów i trzewików, z papieru wykrojone; a karczmarz Hałasowicza, sam chcąc nagrody, przywlokł go przemocą przed sprawiedliwy trybunał pana Bonawentury.

VI

Czas niejaki nie ciszy panującej w Wichrowie (majątku Hałasowiczów) nie przerywało; wieczorami tylko wesołe okrzyki przyjaciół od serca: «niech

żyje Rotmistrz Hałasowicz!!!» słyszeć się dawały. W rok prawie po wypadku z szewcem, kiedy się już znowu poczęły objąć o uszy Pana Rotmistrza wiadomości o kochankach jego żony: wylęgte już to w płodnej w wynalazki głowie Ekonomowej, już to wypadające z trafnych obserwacji Pana L. i doniesień Hryhorczyka, — wracał Rotmistrz, od jednego sąsiada, z całym gronem swoich zwolenników, już dobrze podweselonych. W drodze przyszła bujna myśl, do rozegranej głowy Hałasowicza, którą Ex Sekretarz zatwierdził i cała rada pochwaliła: to jest: wysłać przodem na wźwiady ex As: L. żeby się podkradł pod okno pokoju samej Jmości i przypatrył się czy nie ma tam czego nowego? — Wyruszył śpiesznie nasz poseł nadzwyczajny; . . i nie długo czekany dał znać o pomyślnym skutku poselstwa: że jest ktoś w pokoju Jmościowym i z nią rozmawia. Wnieśli niezawodnie że to kochanek, ale który? w tym się różnili: Hałasowicz utrzymywał że Kartowicz, Ekonomowa że Myśliński, Ex Sekr. stanowczo mówił że Próźniakowski. Podjechawszy o kilkaset kroków pod dóm, kazali konie zatrzymać i służącym iść za sobą. Sam Hałasowicz, jako niegdys wojenny, ułożył plan ataku: kto ma stać pod oknami, kto we drzwiach, a kto z nim ma wpadać do samej fortecy? zaszczyt ten zostawiony był Ex Sekretarzowi, jako pierwszej głowie w całym gronie. Kiedy zajęli wszyscy przeznaczone pozycye, Ex Sekretarz wpada pierwszy do sypialni Jmościowej i poczyna robić śledztwo, według wszelkich form; ale zwiżając się ciszką trafił w rozstawione właśnie ręce nadchodzącego po nim Bonawentury, który schwywszy go począł na całe gardło wołać: «złapałem, złapałem, chodźcie tu i bijcie czém kto może!!» Żona z siostrą która u niej wtedy gościła, obudzone szumem i domyślając się, że to jakie nowe szaleństwo Hałasowicza, skryły się do innych pokojów. Na głos Rotmistrza zbiegają się wszyscy, i dalejże tużać biednego Ex Sekretarza. Krzyczał nieborak co siły «Panie Rotmistra, ja wasz drub, ja Paweł Pietrowicz, ja wasz przyjaciel, ja nie kochanek Jmości,» ale go nie słyszano, i długo jeszcze czubiono *a konto* kochanka Jmości. Dopiero za podaniem świecy obejrżeli się i puścili. Świeca ta odkryła że Ex As: L. trzymał w ręku grubą garść włosów wyrwanych, z rozumnej głowy Ex Sekretarza; dzień następny, ukazał jeszcze na nim wielkie sine znaki pod oczami, podobno wypiętnowane ciężką pięścią Pana Bonawentury; znak przeciwny, jak tęcza różnokolorowa na niebie, przez łeb, nos i gębę assessorskim cybuchem, i mnóstwo in-

nych sinych znaczkow na obu rękach, które mu naszczypała sprawna Ekonomowa.

VII.

Sama nie wiem co robić? (mówiła Hałasowiczowa do swojej przyjaciółki.) Jestem prawdziwie nieszczęśliwa! Lat kilka cierpię mękę Pańską. Mąż mój co dnia pijany; do każdego mię podejrywa. Wyszłam wprawdzie za mąż bez przywiązania, alem się starała do niego przywyknąć; lecz zaraz począł pić, dobierać sobie towarzystwo z ludzi bez żadnej moralności i oświecenia. Dwa lata jednak żyliśmy spokojnie; gdy Duch nieczysty natchnął Ekonomowę, do roznucenia w nim podejrzliwości; odtąd przeniósł się na drugą połowę domu, i ciągle męczy mię dziwaczną swoją zazdrością.

PRZYJACIÓŁKA. Ekonomowa musiała zakarbować sobie przywiązanie jakie okazywał ku tobie Mysliński: Jeżeli jeszcze trwa coś między wami, staraj się zapomnieć i nie dawaj mężowi żadnego powodu.

HAŁA. Przed tobą z niczem bym się nie tała; kochałam wprawdzie Myslińskiego: alem przeciw obojwiazkom nie wykroczyła. Mógł on widzieć że nie byłam dla niego obojętną: bo się mi oświadczył z swoim przywiązaniem; ale stanowczo odpowiedziałam że tego rodzaju oświadczeń nie przyjmuję. Ach, Przyjaciółko! ciężko mi było wyrzec te słowa; serce moje dotąd swobodne żywo pragnęło kochać; znalazłam w nim przedmiot godny mojego szacunku; co za różnica między nim i towarzyszami mego męża! Jednakże zwyciężyłam tą razą sama siebie i prosiłam ażeby się oddalił. Niewiem coby to było, gdybym częściej mogła go widywać? lecz domowe okoliczności zmusiły Myslińskiego do oddalenia w odległą od nas stronę, i dwa lata jak go nie widziałam i najmniejszej nie mam o nim wiadomości!

PRZYJA. Jeśli więc mąż podejrywa cię bez żadnych powodów i twoich usprawiedliwień słuchać nie chce, czy nie mogłabyś użyć dla naprowadzenia go na drogę rozsądku kogokolwiek z sąsiadów?

HAŁ. Sąsiedzi nasi bliscy, żal się Boże, są to istoty nieczułe i nie mogące pojąć serca ludzkiego. Większa ich część jeszcze mię obwinia. Bonawentura zajechawszy do nich, upije się, a pijany rozplą-

cze się i rozżali; i nikt nie może przypuścić do głowy, żebym nie była winną przed mężem, kiedy on tak obfite (ale pewno nie gorzkie: bo cukrem i rómem zaprawione) łyzy wylewa. Sama wiesz, czy mogę się włóczyć wszędzie i żalić na mego męża?

PRZYJA. Co, żebyś poprosiła Podkomorzych L?

HAŁ. Oniż to byli naprowadzili na drogę rozsądku męża mego. Ilem tylko miała dni spokojnych, im winną jestem; ale mieszkają daleko; a jak się tylko oddała, po niejakiem czasie, znowu mąż mój zwołuje swoich przyjaciół, i znowu wraca się do swego. Teraz od miesiąca siedzi w powiatowym naszym mieście u przyjaciela swego, tej istoty najbardziej ze wszystkich obmierzłej, Pawła Pietrowicza. Zapewne tam coś uprojektują nowego, na moje udręczenie.

PRZYJA. Napisz tymczasem do matki, ażeby na twój stan wejrzała; wszakżeś z jej rozkazu za Hałasowicza wyszła?

HAŁ. Matka moja, jak wiesz, kobieta bez oświecenia; mąż mój, i nawet jego przyjaciele od serca, wszyscy jej pochlebiają i nadskakują skoro się tu zjawi. Ciągłe mnie twierdzi: «darmo płaczesz Johasio, Bonawentura dobry, Kochaj go!» Stąd więc niespodziewam się pomocy; a do Podkomorzych L. napiszę czy nie przyjadą choć w jesieni.

(dok. nast.)

ZGUBA.

— Margrabina Verasteguy przejeżdżając s Francyi do Hiszpanii, zgubiła na granicy psa legawego, nazwiskiem *Hernani*, który w drodze odbiegł. Margrabina, z angielską hojnością, ofiarowała w gazetach nagrodę 20,000 fr. temu ktoby jej ulubionego *Hernani* zwrócił. Wielu francuzkich spekulatorów wyjechało już w celu poszukiwania tej zguby na granicę hiszpańską.